

آموزش مهارت‌های تفکر نقادانه

برای کودکان ۹ تا ۱۲ سال

سرشناسه: دلامین، کاترین؛ Delamain, Catherine
عنوان و نام پدیدآور: آموزش مهارت‌های تفکر نقادانه: برای کودکان ۹ تا ۱۲ سال/ نویسنده کاترین دیالمین، جیل اسپرینگ؛ مترجم مریم معیرزاده؛ ویراستار محمد کشوری.
مشخصات نشر: تهران: موسسه فرهنگی و هنری دیدگاه کاوش و سازندگی دکسا، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۱۸۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۵۷۱-۶۳-۱
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: عنوان اصلی: Teaching critical thinking skills : an introduction for children aged 9-12, 2021.
موضوع: تفکر انتقادی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی) [Critical thinking -- Study and teaching (Elementary)]
سواد اطلاعاتی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی) [Information literacy -- Study and teaching (Elementary)]
شناسه افزوده: اسپرینگ، جیل
شناسه افزوده: Spring, Jill
شناسه افزوده: معیرزاده، مریم، ۱۳۵۳-، مترجم
رده بندی کنگره: LB۱۵۹۰/۳
رده بندی دیویی: ۳۷۰/۱۵۲
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۵۴۲۰۷

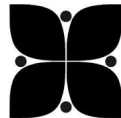
آموزش مهارت‌های تفکر نقادانه

برای کودکان ۹ تا ۱۲ سال

کاترین دیلامین، جیل اسپرینگ

ترجمهٔ مریم معیرزاده

ویراستار: محمد کشوری

مؤسسه فرهنگی دُکسا

عنوان: آموزش مهارت‌های تفکر نقادانه
برای کودکان ۹ تا ۱۲ سال

نویسندگان: کاترین دیلامین / جیل اسپرینگ

مترجم: مریم معیرزاده

ویراستار: محمد کشوری

طراح جلد: غزل بیضاوی‌نژاد

صفحه‌آرا: سمانه حسن‌زاده

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۳

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۷۵,۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۵۷۱-۶۳-۱

مؤسسه فرهنگی دیدگاه کاوش و سازندگی (دُکسا)

نشانی: ایران، تهران، صندوق پستی ۱۴۶۵۵۹۴۳

Email: publication@doxa-v.org

[doxa__vision](https://www.instagram.com/doxa__vision)

تلفن: ۰۲۱۵۴۹۳۲۲۲۲

www.doxa-v.org

فهرست

سخن ناشر.....	۱
آموزش مهارت‌های تفکر نقادانه.....	۵
پیش‌گفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۱
چگونه از کتاب استفاده کنیم.....	۱۳
چگونه آغاز کنیم.....	۱۵
بخش ۱: یافتن تناقض‌ها.....	۱۷
استفاده از تجربه زندگی برای فکرکردن نقادانه.....	۳۵
سؤال پرسیدن.....	۵۳
بخش ۲: تحلیل تبلیغات.....	۷۹

پیشنهاد جایگزین	۱۰۱
ادعاهای چالش برانگیز	۱۱۹
تشخیص سوگیری	۱۴۱
بخش ۳: انتخابِ شانس (لاکی دیپ)	۱۵۹
کلاهبرداری	۱۶۳
داستان‌های ترسناک	۱۶۷
اخبار جعلی یا نادرست	۱۷۱

سخن ناشر

تاریخچهٔ فلسفهٔ مهارت

دانش بدون مهارت و مهارت بدون دانش در دنیای به سرعت در حال تغییر امروز از مشکلات زندگی ماست. تقدم و تأخر، و نسبت دو مفهوم «مهارت» و «دانش» همواره میان فیلسوفان و اندیشمندان در شرق و غرب مورد مناقشه بوده است. از بودا، دائو، افلاطون، ارسطو، کانت، مندلسون، تارایل، آنسکامپ، و دریفوس در دوران معاصر با رویکردهای مختلفی به موضوع مهارت پرداختند. در فلسفه شرق همچون افلاطون عمدتاً مهارت را در نسبت با امر اخلاقی و فضیلت در نظر می‌گرفتند. اما در ارسطو رویه قدری تغییر کرد، او مطابق با نظریهٔ عمل از مفهومی با عنوان فرونسیس استفاده می‌نمود. ارسطو می‌گفت دانستن و معرفت ما در خصوص موضوعی لزوماً به معنای عمل کردن و انجام آن نیست. اما در افلاطون مفهوم «تِخنه» دامنهٔ گسترده‌ای چون صنعت، حرفه، تخصص و مهارت را در بر می‌گرفت. او حتی بر این باور بود فضیلت نیز چون مهارتی مانند نجاری قابل اکتساب است. این مناقشه در مندلسون و کانت نیز به شکلی دیگر وجود داشت. البته رایل با ارائهٔ مفهوم «دانش به چگونگی» موضوع مهارت را مقدم بر معرفت تلقی می‌کرد و معرفت را نوعی از دانش به چگونگی می‌دانست. در رویکردهای معاصر آنسکامپ با ارائهٔ مفهوم «معرفت کاربردی»، و دریفوس با معرفی مفهومی با عنوان «هوش بدنمند و کاربردی» که

مبتنی بر رویکرد بدنمند است به موضوع مهارت پرداختند. علاوه بر مباحث تاریخی و معرفت‌شناسی، به وضوح نسبت مهارت با مفاهیمی همچون عامل، هوش، ادراک، هیجان، شناخت اجتماعی، زبان و مباحث هنجاری نیز در فلسفه مهارت مهم به نظر می‌رسند.

مهارت در جهان امروز

جدا از مباحث نظری و فلسفی، امروزه موضوع مهارت به لحاظ کاربردی نیز محل بحث و مناقشه‌های جدی است. در دنیای به سرعت در حال تغییر و با عوامل رو به گسترشی چون هوش مصنوعی، اتوماسیون، تغییرات اقلیمی، و همه‌گیری‌های احتمالی پیش رو به نظر می‌رسد با مسئله‌های جدیدی روبه‌رو شویم که پیش از این تجربه آن را نداشتیم. برای مواجهه با این موضوع نه تنها نیازمند آگاه شدن و دانستن شرایط جدید هستیم که نیازمند چیزی بیش از آن نیز هستیم. در این شرایط به‌غیر از دانایی ضروری است بر توانایی خود برای مواجهه با این مسائل بیفزاییم. اما توانایی در چه چیزی؟ به طور کلی می‌توان این توانایی‌ها را به دو دسته مهارت‌های نرم و مهارت‌های سخت تقسیم کرد. منظور از مهارت‌های سخت، تخصص‌های شغلی چون جوشکاری، نوازندگی، مهندسی عمران، پزشکی و است که مراحل کسب این قبیل مهارت‌ها مشخص است. اما دسته دوم نیز بسیار متکثر و متنوع است. مهارت‌های نرم با دسته‌بندی‌ها و سرفصل‌های متنوعی ارائه شده است ولی در دُکسا این مهارت‌ها را در سه دسته کلی عرضه نموده‌ایم. مهارت‌های نرم در محیط کاری، مهارت‌های نرم در زندگی روزمره، و مهارت‌های نرم برای کودک و نوجوان. این کتاب در دسته مهارت‌های نرم در محیط کاری تعریف شده است. در مؤسسه دُکسا در طرحی پژوهشی مهارت‌های نرم در محیط کاری را به شکل زیر دسته‌بندی نموده‌ایم و به فراخور آن برای افراد و سازمان‌ها، آموزش‌های کارگاهی (مبتنی بر شواهد علمی و مبانی نظری) ارائه می‌کنیم.

ردیف	نام دوره	توضیحات
۱	مهارت‌های ارتباطی	(مهارت‌های ارتباطی، و کار تیمی)
۲	مهارت‌های انعطاف‌پذیری	(تاب‌آوری، پشتکار، سازگاری، خلاقیت)
۳	مهارت خودکنترلی و تنظیم هیجان	(خودآگاهی، مهار استرس و خشم)
۴	مهارت‌های تحلیلی	(حل مسئله، تفکر نقادانه، تصمیم‌گیری)
۵	مهارت‌های راهبردی	(مدیریت زمان، تفکر راهبردی، و رهبری)
۶	مهارت‌های اخلاق کاری	(مسئولیت‌پذیری، تعهد، انضباط، هماهنگی، حرفه‌ای‌گری)

فعالیت‌های مؤسسه با تأکید بر افزایشِ انعطاف‌پذیری افراد برای تطبیق خود در شرایط جدید و به هنگام مواجهه با مسئله‌های جدیدِ ناشناخته متمرکز است. در چنین شرایطی لازم است با خلاقیت راه‌های متنوع و بدیلی ارائه کنیم و سپس نقادانه مناسب‌ترین گزینه‌ها را برگزینیم. این مهارت‌ها به‌خلاف مهارت سخت از هر موقعیتی به هر موقعیت دیگری قابل انتقال‌اند. مهارت‌ها هم ذاتی و هم اکتسابی هستند و با ملاحظاتِی که گفته شد نیازمند پرورش و ارتقاء آن نزد خود و اطرافیان خود هستیم.

خود را برای جهان در حال تغییر آماده کنیم.

میلاَد حسینیان

آموزش مهارت‌های تفکر نقادانه

این کتاب آموزشی به صورت کاربردی طراحی شده است تا به کودکان ۹ تا ۱۲ سال ابزارهای اولیه ضروری برای به چالش کشیدن برخی از اطلاعات متناقض را آموزش دهد، اطلاعاتی که ممکن است در زندگی روزمره با آن‌ها مواجه شوند. کودکان به طور فزاینده‌ای در معرض فن‌آوری اطلاعات مدرن، رسانه‌های اجتماعی و اطلاعات گمراه‌کننده‌ای قرار می‌گیرند که می‌تواند به طور جدی بر جهان‌بینی و عزت نفس آن‌ها تأثیر بگذارد. هدف این است که به آنان کمک کنیم تا هرچه زودتر با نگاهی نقادانه با برخی از این مطالب آشنا شوند، تا بهتر بتوانند قضاوت مستقلی داشته باشند و در برابر اقناع نابجا مقاومت کنند.

ویژگی‌های کلیدی این کتاب عبارتند از:

- متون به شکلی کوتاه طراحی شده است تا فرصتی برای شروع و بررسی گفت‌وگوی نقادانه با افراد، گروه‌ها یا کل کلاس فراهم کند.
- موضوعاتی که هفت بخش تفکر نقادانه را پوشش می‌دهد، به ترتیب در سطح دشوار از جمله، یافتن تناقض‌ها، و تشخیص سوگیری و اخبار جعلی تنظیم شده است.
- پشتیبانی از معلم با جواب‌های حاضر و سؤال‌ها و همچنین از طریق رونوشت‌های بدون جواب صورت می‌گیرد.

توانایی پرسش و ارزیابی اطلاعات، مهارتی ضروری برای زندگی و همچنین مهارتی کلیدی برای آموزش و تحصیلات دانشگاهی است، اما همچنان در فرآیند آموزش یکی از چالش‌برانگیزترین جنبه‌های درک مطلب است. کتاب حاضر، منبعی مهم برای معلمان، دستیاران آموزشی و سایر متخصصانی است که به دنبال توسعه مهارت‌های تفکر نقادانه دانش‌آموزانشان هستند.

کاترین دیلامین^۱ در مان‌گر حوزه گفتار و زبان، در حال حاضر بازنشسته است. او فعالیت‌های متنوعی، از جمله کار در واحد شنوایی‌سنجی با فرزندان نیروهای مسلح در خارج از کشور داشته است. او یک سال را صرف بازدید از بخش‌های گفتار و زبان‌درمانی در دانشگاه‌ها و بیمارستان‌های آمریکا کرد. آخرین پست سازمانی او در مرکز بزرگی برای خدمات گفتار و زبان‌درمانی، مدیریت کودکانی با طیف وسیعی از نیازها و همچنین مدیریت بخشی از تیم پیش‌تاز برای ارزیابی اختلالات طیف اوتیسم بود. پس از بازنشستگی، او با یک روانشناس ارشد آموزشی کار کرد و در مدارس عادی و استثنایی در خصوص چگونگی حمایت از کودکان دارای مشکلات ارتباطی، راهنمای معلمان بود.

جیل اسپرینگ^۲ در مان‌گر حوزه گفتار و زبان، در حال حاضر بازنشسته است، او در زمینه اختلال گفتار و زبان کودکان و اختلال طیف اوتیسم تخصص دارد. پس از کسب مجوز در سال ۱۹۷۲، او در محیط‌های مختلف اطفال، از جمله کلینیک‌های اجتماعی، مراکز ارزیابی، مدارس عادی و گروه‌های بازی فعالیت کرده است. از سال ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۴ او در واحدهای زبان تخصصی وابسته به مدارس عادی کار کرد و دو سال را صرف مدیریت یکی از این واحدها کرد. قبل از بازنشستگی در ژانویه

1. Catherine Delamain

2. Jill Spring

۲۰۱۶، او مسئول هماهنگی خدمات پشتیبانی طرح ارتباطی آموزش و پرورش برای کودکان با مشکلات پیچیده گفتاری، زبانی و ارتباطی بود. او همچنین به عنوان بخشی از تیم چندرشته‌ای، مسئول ارزیابی و تشخیص اختلالات طیف اوتیسم در وست دورست^۱ بوده است.

پیش‌گفتار

این کتاب درصدد توسعه استفاده از رویکرد نقادانه در مواجهه با اطلاعات است، اطلاعاتی که در دنیای فن‌آوری و رسانه‌های اجتماعی ما اهمیت فزاینده‌ای دارند. هم‌گفتار درمان‌گران و هم‌زبان درمان‌گران با تجربه می‌دانند که کتاب‌های قبلی نویسندگان با هدف توسعه مهارت‌های استنتاجی و توانایی استنتاج که یکی از مهارت‌های زیربنایی تفکر نقادانه است نوشته شده‌اند. این کتاب مجموعه‌ای از مثال‌های برگرفته از موقعیت‌های واقعی زندگی و متون نوشتاری است، موقعیت‌ها و متونی که می‌توانند در معرض تحلیل نقادانه قرار گیرند. هر مثال با سؤال‌هایی همراه است که برای راهنمایی کودک، او را به سمت مقایسه و تطبیق اظهارات و ادعاهای چالش‌برانگیز طراحی شده سوق می‌دهد. این فعالیت‌ها در دسته فعالیت‌های سخت قرار دارند که در مراحل اولیه و کلیدی ۲ و ۳، کودکان ۹ تا ۱۲ سال را هدف قرار می‌دهد. فعالیت‌ها زمان کمی نیاز دارد، هیچ تجهیزاتی لازم ندارد، و می‌توان از آن‌ها برای کودکان، گروه‌های کوچک یا بزرگ یا کل کلاس استفاده کرد. همچنین می‌توان آن‌ها را برای تک‌تک کودکانی که مهارت‌های زبانی یا سوادآموزی محدودی دارند، تغییر داد. امیدواریم این کتاب ابزار مفیدی در پی‌ریزی پایه‌های تفکر نقادانه برای بزرگسالان آینده باشد.

آموزش مهارت‌های تفکر نقادانه از فعالیت‌های کاربردی زیر بهره می‌برد:

- مجموعه‌ای از توصیفِ موقعیت‌های روزمره، و نمونه‌هایی از متون مکتوب
- سؤال‌های پیشنهادی برای مقایسه، تطبیق و چالش‌برانگیز بودن اظهارات/ جملات

مقدمه

تفکر نقادانه عبارت است از تحلیل عینی و ارزیابی موضوعی به منظور قضاوت در مورد آن. میزانی که فرد می‌تواند چنین قضاوتی کند به دانش و تجربه زندگی‌اش که شامل مهارت‌های مقایسه و تطبیق است، بستگی دارد. همچنین قضاوت کردن شامل بهره‌مندی از حافظه، توانایی طرح‌ریزی استنتاج است در حالی که قضاوت معتبر نیازمند رویکردی بدون سوگیری است. تفکر نقادانه مهارتی سطح بالاست، با این حال نشان داده شده است که کودکان شش یا هفت ساله در چارچوب تجربه و توانایی‌های زبانی خود قادر به انجام آن هستند.

کودکان از سنین پایین در معرض دنیایی پر از اطلاعات مشکوک و ناسازگار قرار می‌گیرند. زمانی که کودکان می‌توانند به خوبی بخوانند، تحت فشار تبلیغات، گزارش‌های بدون پشتوانه یا گمراه‌کننده و رسانه‌های اجتماعی که می‌توانند با احساسات و عزت‌نفس آن‌ها بازی کند، بمباران می‌شوند. بنابراین بهتر است هرچه زودتر به آنان کمک شود تا یاد بگیرند با نگاهی نقادانه به برخی از این مطالب نزدیک شوند، تا بتوانند قضاوت مستقلی داشته باشند و با بزرگ‌شدن در برابر اقناع بیجا مقاومت کنند. رویکرد نقادانه پس از یادگیری، برای تمام زندگی با آن‌ها باقی خواهد ماند، و با گسترش دانش و افق دیدشان توسعه می‌یابد. این کتاب سعی دارد برای

به چالش کشیدن برخی از اطلاعات متناقض که ممکن است کودکان در زندگی روزمره با آن‌ها مواجه شود ابزارهای اولیه را ارائه دهد.

چگونه از کتاب استفاده کنیم

آموزش مهارت‌های تفکر نقادانه مجموعه‌ای از متون کوتاه است که فرصتی برای تمرین نقادانه ارائه می‌دهد. معلم و کودکان به نوبت متنی را می‌خوانند یا با هم می‌خوانند. پس از آن معلم فهرستی از اهداف و سؤال‌ها تهیه می‌کند و کودکان را در فرآیند بررسی و گفت‌وگوی متن راهنمایی می‌کند.

تفکر نقادانه شامل هفت بخش است. بخش ۱ شامل زیربخش‌هایی از یافتن تناقض، استفاده از تجربه زندگی و انتخاب گزینه‌های جایگزین است. بخش ۲ دارای زیربخش‌هایی از تجزیه و تحلیل تبلیغات، به چالش کشیدن ادعاها و تشخیص سوگیری است. بخش‌ها به تدریج سخت می‌شوند.

بخش ۳ مجموعه کوچکی از دروغ‌های آوریل، کلاهبرداری‌ها، داستان‌های ترسناک و اخبار جعلی یا نادرست را ارائه می‌دهد.

متون بخش ۱ و ۲ تقریباً در چهار سطح طبقه‌بندی شده‌اند. کودکان کوچک‌تر ممکن است نتوانند بیشتر از بخش ۱ پیش روند.

همه کودکان باید از ابتدای بخش ۱ شروع کنند. اگر دانش‌آموزان بزرگ‌تر بتوانند به خوبی با یکی دو متن اول در یک بخش کنار بیایند، می‌توانید به سراغ متون سخت‌تر بروید. اگر بدون مشکل به انتهای بخش ۱ برسند، آماده ورود به بخش ۲ هستند.

شما می‌توانید انتخاب کنید که در یک زمان در یک بخش کار کنید یا

به‌طور هم‌زمان با دویا سه بخش مختلف پیش روید. کودکان باید این فرصت را داشته باشند که تا حد امکان به حداکثر توان خود برسند. هدف این است که آن‌ها قبل از این که به تحصیلات متوسطه برسند، در تمام بخش‌ها شایستگی کسب کرده باشند. کودکانی که مهارت‌های سوادآموزی ضعیفی دارند ممکن است نیاز داشته باشند متن را دویا سه‌بار مرور کنند. کودکانی که حافظه شنیداری کوتاه مدت ضعیفی دارند ممکن است نیاز داشته باشند که متون طولانی‌تر را در «تکه‌های» کوتاه دویا سه جمله‌ای برای‌شان بخوانید. متن را در مقابلشان قرار دهید تا با تکرار و یادآوری پشتیبانی شوند.

چگونه آغاز کنیم

آموزش مهارت‌های تفکر نقادانه بهتر است با دو یا چند کودک، هم‌زمان آغاز شود، زیرا بحث کردن عامل کلیدی در فرآیند حصول نتیجه‌گیری از یک متن است.

گروهی از دانش‌آموزان را انتخاب کنید. در ابتدا با گروه‌های حداکثر چهار نفره شروع کنید تا با اجرای برنامه، ارتباطی رضایت‌بخش برقرار کنید. تا حد امکان اعضای گروه باید از نظر سنی و توانایی مشابه باشند. در سطوح پیشرفته‌تر، برخی از متون می‌توانند مبنای بحث کل کلاس باشد. دو یا سه متن را از یک یا چند زیربخش اولیه در بخش ۱ انتخاب کنید. رونوشت‌های متون انتخابی را به کودکان بدهید. (فهرستی از متون بدون دستورالعمل‌های آموزشی و سؤال‌ها در بخش متون دانش‌آموزی ارائه شده است.)

متن اول را برای بچه‌ها بخوانید. در صورت تمایل، چه خودشان چه با شما می‌توانند آن را با صدای بلند بخوانند. بررسی کنید که کودکان متن را متوجه شده باشند و کلمات ناآشنا را توضیح دهید.

با استفاده از فهرست سؤال‌ها و پاسخ‌های آماده، کودکان را از طریق روش تفکر نقادانه راهنمایی کنید. در سطوح اول در بخش ۱ این کار بسیار ساده است. در سطوح پیشرفته‌تر، به مهارت و انعطاف قابل توجهی از طرف

معلم نیاز است. هدف این است که بچه‌ها تا آن‌جا که ممکن است سؤال‌ها و ایده‌های خود را تولید کنند و درباره دیدگاه‌های مختلف بحث کنند. نقش معلم، تسهیل این فرآیند و پیشبرد آن در صورت لزوم است. مثلاً زمانی که بچه‌ها هیچ ایده‌ای از خود ندارند برای تسهیل و پیشبرد می‌توانید سؤالی را از فهرست خود مطرح کنید.

زمانی که در هر متن به موضعی معقول و توافق شده رسیدید، آن را کنار بگذارید.

ورود معلم از بخشی به بخش دیگر متفاوت خواهد بود. در ابتدای هر بخش راهنمایی درباره «نحوه کار» وجود دارد.